

РЕЦЕНЗІЯ
ОФІЦІЙНОГО РЕЦЕНЗЕНТА КАНДИДАТА ПСИХОЛОГІЧНИХ
НАУК, ДОЦЕНТА
КУШНІРЕНКО КАТЕРИНИ ОЛЕГІВНИ
на дисертаційну роботу
Берташ Марії Ігорівни на тему
«Професійно-психологічний відбір працівників державної митної
служби»
представлену на здобуття наукового ступеня доктор філософії
зі спеціальності 053 «Психологія»

Дисертаційне дослідження, виконане Берташ Марією, присвячено комплексному теоретико-емпіричному вивченню психологічних детермінант професійно-психологічного відбору працівників державної митної служби, визначенню їх локалізації у загальній топографії психічної сфери суб'єктів митної діяльності, розкриттю їх системи та змісту з метою використання у практиці професійно-психологічного відбору.

З огляду на функціонуючу нині процедуру відбору до митних органів можна зробити висновок про її тривалість та складність. Дана технологія відбору є системною та ґрунтовною, але дещо неефективною. Для того, щоб відповідати вимогам встановленим до державних службовців, претендент повинен мати також особливі морально-психологічні якості, наприклад: емоційна стійкість та витривалість, ініціативність, принциповість, чесність, вихованість, тактовність. У процедурі відбору не використовуються технології, що безпосередньо спрямовані на встановлення ціннісних орієнтирів претендента.

Отже, безумовно, ми вважаємо, що тематика дослідження на сьогоденнішому етапі життя українського суспільства є особливо актуальною і спрямованою у майбутнє, а також є складовою напряму наукових досліджень кафедри психології Державного торговельно-економічного університету: «Професійне здоров'я і стрес працівників організацій» (державний реєстраційний номер 0122U001379), «Організаційно-психологічні детермінанти суб'єктивного професійного благополуччя особистості» (державний реєстраційний номер 0123U103900).

Важливо зауважити, що дисертантка проявила достатньо глибоке розуміння досліджуваної проблеми, чітко окреслила мету, завдання, об'єкт і предмет дисертаційної роботи. Структурування методичного, емпіричного та практико-орієнтованого матеріалу за трьома розділами дисертації позитивно позначилося на системності й вичерпності висвітлення теоретичних і

практичних засад дослідження психологічних детермінант професійно-психологічного відбору працівників державної митної служби.

У першому розділі роботи «**Теоретико-методологічні основи вивчення психологічних детермінант у здійсненні професійно-психологічного відбору**» дисертанткою проаналізовано теоретико-методологічні основи у вивченні психологічних детермінант у здійсненні професійно-психологічного відбору, обґрунтовано та розгорнуто систему психологічних детермінант професійно-психологічного відбору працівників державної митної служби.

Серед основних здобутків дисертантки, у теоретичній частині дисертації, відзначимо наступні: з'ясовано, що вкрай важливим під час професійного відбору є визначення адекватних критеріїв, за якими він має здійснюватись. Особливої уваги у процесі відбору на роботу у воєнізовані формування, до яких відноситься і митна служба, потребує саме психологічний критерій, що передбачає використання психодіагностичних технологій у процесі кадрового відбору: психологічна характеристика та індивідуальна діагностика, побудова професійних діаграм, прогнозів успішності майбутнього митника.

У II розділі дисертаційного дослідження «**Формування дослідження психологічних детермінант професійно-психологічного відбору працівників державної митної служби**» на основі проведеного теоретичного аналізу вітчизняних та зарубіжних джерел здобувачка комплексно та аргументовано розробила авторську концептуальну модель психологічних детермінант професійно-психологічного відбору працівників державної митної служби. У створеній моделі враховано ключові компоненти його фахової діяльності та психологічний «субстрат», що лежить в основі успішної реалізації кожного з компонентів. Особливістю побудованої моделі є те, що в ній виділено шерг інструментальних та особистісно-змістовних психологічних детермінант здійснення професійної діяльності працівниками митниці.

Зокрема, дисертанткою розроблений багаторівневий комплекс діагностичного інструментарію, що дозволить розкрити психологічні чинники ефективності моніторингово-контрольного (орієнтаційно-пошукового), комунікативного (кооперативного), організаційного (нормативно-стимулюючого) компонентів діяльності фахівців митної служби.

Запропоновано професіограму працівника митної служби, що включає такі структурні частини як умови професійної діяльності, соціально-психологічні чинники діяльності, зміст професійної діяльності, психофізичні стани суб'єкта діяльності, а також психограму професії, що, у свою чергу, містить професійно значущі якості та критерії, протипоказання до виконання відповідної професійної діяльності. Структуру створеної у рамках реалізації дисертаційного дослідження психограми працівника митниці складають його морально-ділові якості, пізнавальні якості, емоційно-вольові якості, комунікативні якості, особистісні властивості та характеристики

мотиваційно-ціннісної сфери.

В емпіричній частині дисертаційної роботи представлено дослідження за двома стратегічними лініями: 1) дослідження ефективності процесу відбору майбутніх працівників Державної митної служби; 2) дослідження сформованості психологічних детермінант професійно-психологічного відбору майбутніх працівників Державної митної служби.

Зазначимо методологічну відповідність теоретичної концепції та експериментальної частини дослідження. Висновки дослідження адекватно відбивають описану процедуру наукового пошуку. Також, слід підкреслити вміння дисертантки Марії Берташ теоретично оперувати досить різноплановими концепціями і відповідним експериментально-дослідним матеріалом.

Емпірично авторкою доведено, що у рамках здобуття освіти митника відбувається прогресивне формування саме тих психологічних параметрів та детермінант, що визначають успішність майбутньої професійної діяльності та лежать в основі ефективного оволодіння професією митника; результативність професійно-психологічного відбору залежить від можливості оцінки множини психологічних детермінант, що функціонують у різних сферах структури особистості майбутнього фахівця: когнітивній, емоційній, саморегуляційній, мотиваційно-ціннісній та диспозиційно-характерологічній; диспозиційно-характерологічні та мотиваційно-ціннісні особливості виступають системотвірними психологічними детермінантами професійно-психологічного відбору та визначають змістовні та стильові аспекти майбутньої професійної діяльності.

Авторкою розроблено науково-практичні рекомендації щодо планування та здійснення професійно-психологічного відбору працівників державної митної служби.

Необхідно зупинитись на практичному значенні одержаних результатів, оскільки вони є важливими, а саме: матеріали можуть бути використані в роботі закладів вищої та професійної освіти для оптимізації професійної підготовки майбутніх працівників Державної митної служби, а також відділами персоналу і кадровими агентствами з метою відбору або професійного вдосконалення персоналу, фахівцями-профконсультантами з метою забезпечення психодіагностики професійно-орієнтованої молоді, що сприятиме оптимізації роботи згаданих фахівців та матиме позитивні наслідки, зокрема в державній службі та психологічній сфері.

Зміст дисертаційного дослідження висвітлено в 17 публікаціях: 1 у колективній монографії, 6 статей у наукових фахових виданнях та 9 тез доповідей, 1 стаття опублікована у закордонному періодичному виданні, що проіндексоване у наукометричній базі Scopus.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження і рекомендації:

1. У дисертаційній роботі занадто великий другий розділ, а саме підрозділ 2.1 бажано скоротити.

2. Оскільки у дисертаційному дослідженні була використана методика діагностики мотивації до успіху Елерса, доречно було б включити у психодіагностичний інструментарій методику діагностики мотивації до уникнення невдачі Елерса.

3. Необхідно звернути увагу на технічні недоліки при оформленні таблиць.

4. Четверте зауваження стосується підрозділу 2.3. У таблиці 2.5. представлений психодіагностичний інструментарій для вивчення психологічних детермінант професійно-психологічного відбору працівників митної служби, а надалі йде опис методик. Вважаємо за необхідне скоротити цей підрозділ, оскільки дані методики є загальновідомими.

5. У тексті дисертаційного дослідження іноді зустрічаються орфографічні, стилістичні огріхи і некоректні посилання на список використаних джерел.

Висловлені зауваження суттєво не впливають на значення виконаної роботи, не зменшують цінності й наукового рівня дисертації. Дисертаційний матеріал викладений аргументовано, відзначається доказовістю та переконливістю.

Загальний висновок та оцінка дисертації щодо присудження ступеня доктора філософії.

На підставі рецензування дисертаційної роботи та ознайомлення з опублікованими працями дисертантки можна зробити висновок про те, що дисертація на тему «Професійно-психологічний відбір працівників державної митної служби», є самостійним завершеним дослідженням, яке має як теоретичне так і практичне значення. Дана дисертаційна робота відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022, а також вимогам наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій». Виходячи із вищезазначеного дисертаційна робота Берташ Марії Ігорівни може бути рекомендована до захисту.

Рецензент

Кандидат психологічних наук,
доцент

Катерина КУШНІРЕНКО

Підпис Кушніренко К засвідчую

Начальник відділу кадрів

М. Шевченко